

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สภาพสังคมไทยในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมทุกครอบครัวดิ้นรนต่อสู้กับสภาพการเปลี่ยนแปลง การพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ซึ่งเป็นสาเหตุของการหย่าร้าง ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจตนเอง โดยเฉพาะปัญหาเด็ก และเยาวชนมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่มีปัญหาด้านครอบครัว การเลี้ยงดู การทอดทิ้ง ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจอย่างเหมาะสมเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาการปรับตัว และการดำเนินชีวิต เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมด้านความเครียด ความขัดแย้งหันไปใช้สารเสพติด โดยเท่าไม่ถึงการณ์ ดินยา มั่วสุม และกระทำความผิดตามมา (กรมสุขภาพจิต. 2546 : 1) บางรายเกิดปัญหาความขัดแย้ง กลัดกลุ้มทุกข์ใจ จึงหาทางออกที่ไม่เหมาะสม เช่น การฆ่าตัวตาย เป็นอาชญากรรมประพุดิตินแบบลัทธิเพศ มั่วสุรา รวมทั้งยาเสพติดประเภทต่างๆ แยกตัวออก จากสังคมเพราะขาดการได้รับการแนะแนว การเอาใจใส่จากบิดามารดา (สำนักนายกรัฐมนตรื. 2546 : 37)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนัก และมองเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน ได้ร่วมมือกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กำหนดนโยบายแผนงาน โดยใช้กระบวนการทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาเต็มศักยภาพเป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน มีภารกิจหลัก ที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546 : 36) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประกาศให้ ปีการศึกษา 2551 เป็นปีแห่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมุ่งให้ โรงเรียน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง “ดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยใจเพื่อเยาวชนไทยเข้มแข็ง” กำหนดสัปดาห์เยี่ยมบ้านนักเรียนให้ คณะครูออกเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ทราบถึงสภาพครอบครัวของนักเรียน เพื่อรู้ว่่านักเรียนมีความเป็นอยู่อย่างไร มีปัญหาหรือไม่ เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือแก้ไขได้ทันที (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : ออนไลน์)

จากสภาพปัญหาในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้มีผู้ได้ศึกษาวิธีการ
แก้ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการพัฒนาครู ที่ปรึกษา การฝึกอบรม
การศึกษาเอกสาร และการนิเทศกำกับติดตามทำให้ครูที่ปรึกษา มีความรู้ความเข้าใจใน
กระบวนการ 5 ขั้นตอนในการดำเนินงาน การดูแลช่วยเหลือแก้ไขอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง
ทำให้ช่วยแก้ปัญหา และลดปัญหาของนักเรียนลงได้ (กิติภพ เกาแก้วกุล. 2547 : 86 - 87)

การดำเนินการพัฒนาครูที่ปรึกษาทำการฝึกอบรม การศึกษาเอกสาร และการนิเทศ ทำให้ครู
ที่ปรึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นระบบ ครอบคลุมทำให้
รู้จักนักเรียนมากขึ้นส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ธงชัย วิทยาคุณ. 2547 : 91-93)
การพัฒนาโดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้กับครูที่ปรึกษา ทำให้ครูที่ปรึกษามีความรู้
ความเข้าใจและสามารถดำเนินงาน ตามบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น
ในตนเองมากยิ่งขึ้น (วิเชียร พุฒเวียง. 2547 : 132-136) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ
โดยการใช้กลยุทธ์การศึกษาเอกสาร การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศ เป็นการสร้าง
ความมั่นใจในการจัดกิจกรรมพัฒนาส่งเสริม ดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้
ประสบผลสำเร็จ (บุญประสพ กุลศรี. 2550 : 107-108) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตาม
ขั้นตอน และวิธีการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลากรภายใน
โรงเรียนภายใต้ กลยุทธ์การนิเทศภายใน การนิเทศภายในจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ส่งผลผลให้
นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น (อานนท์ นนทวัน. 2551 : 88)

จากรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
รอบ 2 โรงเรียนบ้านหนองแขง ได้ให้ข้อเสนอแนะให้สถานศึกษา ควรใช้หลักการบริหาร
แบบมีส่วนร่วม โดยยึด โรงเรียนเป็นฐาน เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความเกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการ
ดำเนินการ ตามภารกิจของสถานศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศ ผู้ปกครองอพยพมาจาก
หลายท้องถิ่น ชุมชนมีแหล่งอบายมุข ทำให้นักเรียนมีความเสี่ยง ผู้ปกครองให้ความร่วมมือ
ในการจัดกิจกรรมน้อย ชุมชนมีรายได้น้อย ส่งผลให้ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพที่อื่น (รายงาน
การประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านหนองแขง
รอบ 2 (พ.ศ. 2549 – 2553) 2550 : 47) จากสภาพปัจจุบัน โรงเรียนบ้านหนองแขง
อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ การเดินทางจากบ้านของนักเรียนถึง โรงเรียนเฉลี่ย 2.5
กิโลเมตร เดินทางไป – กลับ โดยการเดินเท้า มีนักเรียนในหมู่บ้านเดียวกัน และต่างหมู่บ้าน
ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกร และรับจ้างทั่วไปรายได้ ไม่แน่นอน
สภาพครอบครัวหย่าร้าง นักเรียนจะอยู่กับบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นักเรียนอยู่กับญาติ

หรืออยู่ตามลำพัง (โรงเรียนบ้านหนองแขง. 2551 : 3) นักเรียนขาดเรียนบ่อย นักเรียนไม่เข้าห้องเรียน มาโรงเรียนสายดูบุหรี ผลการเรียนเฉลี่ยต่ำ มีการทะเลาะวิวาท ขาดระเบียบวินัย แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือถูกระเบียบ พุดจาไม่สุภาพ ไม่ตรงต่อเวลา นอกจากนี้ครูไม่เข้าใจระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนขาดข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของครูประจำชั้น ทำให้การคัดกรองนักเรียนไม่ถูกต้อง การป้องกันและแก้ไข ปัญหาจากปัญหาข้างต้นทำให้นักเรียน ไม่ได้รับการช่วยเหลือนักเรียนทันท่วงที เนื่องมาจากการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของประจำชั้น ครูที่ปรึกษาทุกชั้นตอน ขาดเครื่องมือ เอกสารที่เกี่ยวข้อง จากการสนทนากลุ่ม (Focus group interview) พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรม ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ นักเรียนหนีเรียน ไม่สนใจการเรียน ไม่มีสมาธิ ขาดระเบียบวินัย ก้าวร้าว ไม่ตระหนักในการเรียน แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ขาดความรับผิดชอบ มีพฤติกรรมชู้สาว เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีพฤติกรรมเลียนแบบพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ โดยเฉพาะนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 เลียนแบบนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 สถานักเรียนไม่มีภาวะผู้นำสนใจในเทคโนโลยี มากกว่าการเรียน ครูมีการสร้างความตระหนัก และแรงจูงใจในการเรียนน้อย ครูประจำชั้น ขาดการกำกับติดตามนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ การคัดกรองนักเรียนไม่ตรงสภาพ ความเป็นจริง ขาดการประสานงานระหว่างครูประจำชั้น กับครู ฝ่ายปกครอง การดำเนินงาน ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่เป็นระบบ การสนทนากลุ่ม (ครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ 1- 3. 2552 : สัมภาษณ์)

จากสภาพปัจจุบันดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่ ผู้บริหาร ครูประจำชั้น ครูแนะแนว นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการผู้ปกครองเครือข่าย ระดับชั้นเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากร มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานงานความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งใน และนอกโรงเรียน มีเครื่องมือต่างๆที่มีคุณภาพ ครูประจำชั้น เป็นแกนหลักร่วมดำเนินการด้านจัดกิจกรรม ในการส่งเสริม และแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สูงขึ้น

คำถามการวิจัย

1. สภาพการปฏิบัติ และความต้องการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำคั่นโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร
2. จะพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำคั่นโท จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการให้มีประสิทธิภาพอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติ และ ความต้องการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำคั่นโท จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำคั่นโท จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำคั่นโท จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำแนกเป็น
  - 1.1 กลุ่มผู้ร่วมวิจัย (Research participants) จำนวน 25 คน ประกอบด้วย
    - 1.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน
    - 1.1.2 ผู้วิจัย จำนวน 1 คน
    - 1.1.3 ครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ 1 จำนวน 6 คน
    - 1.1.4 ครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 6 คน
    - 1.1.5 ครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 5 คน
    - 1.1.6 เครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 6 คน
  - 1.2 กลุ่มเป้าหมาย (Target group) ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนบ้านหนองแขง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 470 คน (โรงเรียนบ้านหนองแขง. 2552 : 5)

1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 25 คน

1.3.1 กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 25 คน

2. กรอบแนวคิดในการดำเนินวิจัย

2.1 กรอบการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาองค์ประกอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ด้าน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 21) ได้แก่

2.1.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

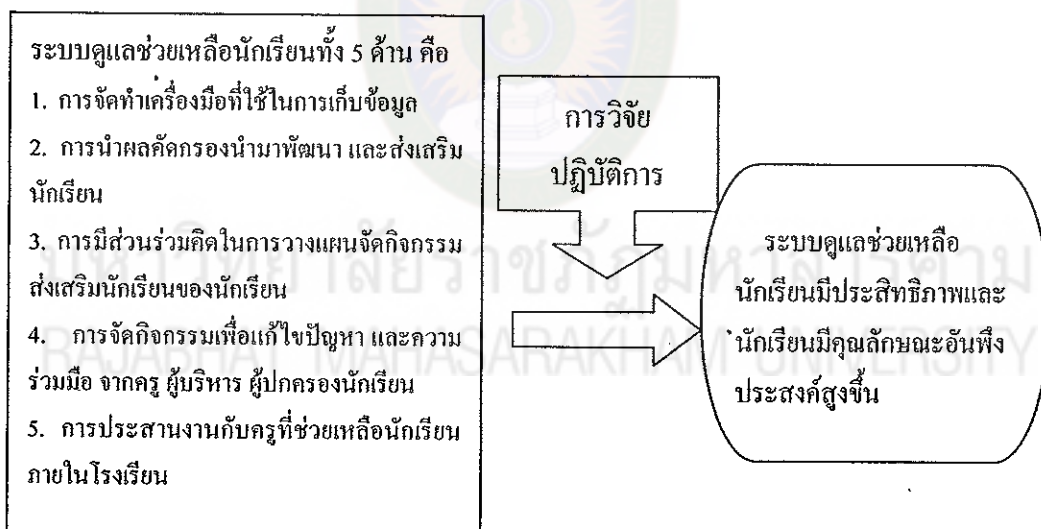
2.1.2 การคัดกรองนักเรียน

2.1.3 การส่งเสริมนักเรียน

2.1.4 การปรับปรุงแก้ไข

2.1.5 การส่งต่อ

2.2 กรอบความคิดในการดำเนินการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยบุคลากร โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีส่วนร่วมในพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1. การรู้จักนักเรียน

เป็นรายบุคคล 2. การคัดกรอง 3. การส่งเสริมนักเรียน 4. การปรับปรุงแก้ไข และ 5. การส่งต่อ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2. หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การวิจัยประเภทหนึ่ง ที่มีกระบวนการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติการ มีหลักการปฏิบัติ 4 ขั้น ดังนี้ 1. การวางแผน 2. การลงมือปฏิบัติ 3. การสังเกต 4. การสะท้อนผลการปฏิบัติ การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องจนกว่า จะได้ข้อสรุปที่แก้ไขได้จริง ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องตรวจสอบปัญหาเพื่อเป็นข้อมูล ในการพัฒนาวางแผนการปฏิบัติ ต่อไป หากไม่บรรลุวัตถุประสงค์ จะดำเนินกิจกรรมใหม่ มีลักษณะการดำเนินการเป็นบันไดเวียน (Spiral) กระทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะได้ผลการ ปฏิบัติการตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

3. บุคลากร หมายถึง ผู้บริหาร ครูประจำชั้น ครูแนะแนว นักเรียน ผู้ปกครอง นักเรียน คณะกรรมการผู้ปกครองเครือข่ายระดับชั้นเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขง อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

4. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือ นักเรียนด้วย ประเด็นที่เลือกพัฒนา ได้แก่ 1. การจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล 2. การนำผลคัดกรองนำมาพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน 3. การมีส่วนร่วมคิดในการวางแผน จัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนของนักเรียน 4. การจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา และความร่วมมือ จากครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียน 5. การประสานงานกับครูที่ช่วยเหลือนักเรียน ภายใน โรงเรียนเช่น ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง มีการกำหนดโครงการ กิจกรรมสนับสนุน มีครู ประจำชั้น เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานประสานความร่วมมือระหว่างบุคคลภายใน โรงเรียน ดำเนินการส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาโดยครูทุกคนที่มีส่วนร่วม มีองค์ประกอบ ที่สำคัญ 5 ด้านดังนี้

4.1 การจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล หมายถึง การดำเนินการประชุม เชิงปฏิบัติการ จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การจัดเก็บข้อมูลนักเรียน องค์ประกอบ ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เกณฑ์คัดกรองนักเรียนที่ชัดเจน มีวิธีการ จัดเก็บข้อมูล ในการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยครูประจำชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.2 การนำผลคัดกรองนำมาพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน หมายถึง การดำเนินการ คัดกรองนักเรียนโดยมอบหมายให้ ครูประจำชั้นเป็นผู้ดำเนินการคัดกรองในด้าน ความสามารถ

ประเมินพฤติกรรมนักเรียน และด้านครอบครัวดำเนินการคัดกรองนักเรียนเป็นรายด้าน เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

4.3 การมีส่วนร่วมคิดในการวางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนของนักเรียน หมายถึง กระบวนการที่ครูประจำชั้น ครูแนะแนว นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้ปกครองเครือข่าย ระดับชั้นเรียน และ โรงเรียน ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน ไม่ว่ากลุ่มปกติ หรือกลุ่มเสี่ยงกลุ่ม มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดกิจกรรมโฮมรูม โครงการพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียนด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยของสถานนักเรียน และ โครงการอบรมคุณธรรมนักเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.4 การจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา และความร่วมมือ จากครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง นักเรียน หมายถึง กระบวนการที่ครูประจำชั้น นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้ปกครองเครือข่ายระดับชั้นเรียน และ โรงเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางวิธีป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่าง ถูกวิธี โดยใช้โครงการเยี่ยมบ้านสนับสนุน การจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

4.5 การประสานงานกับครูที่ช่วยเหลือนักเรียน ภายใน โรงเรียน หมายถึง ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ได้รับการมอบหมายหน้าที่ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีการประสานความร่วมมือกันระหว่าง ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ได้ดำเนินการ ส่งต่อนักเรียนที่มี คุณลักษณะไม่พึงประสงค์ ให้ฝ่ายปกครอง ครูแนะแนว ดำเนินการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ฝ่ายปกครองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแก่นักเรียนที่พฤติกรรมดีขึ้น ส่งคืนให้ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หรือส่งคืนฝ่ายปกครอง ครูฝ่ายปกครองถ้าช่วยเหลือแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ได้ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

สถานศึกษาได้แนวทางในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้น